

Vychází 1., 10., 20.,
každého měsíce o 10.
hodině.

Expedicí se nachází u
města Pešti na masném
trhu 1. poschodí.

Kdo všechna čtyry čtvrt-
letí odebere, obdrží pra-
emii.

DALIBOR.

Předplácí se: čtvrtl. 1 zl.
půll. 2 zl., celor. 4 zl.
rak. č. S poštou: čtvrtl.
1 zl. 15 kr., půll. 2 zl.
30 kr., celor. 4 zl. 60 kr.
rak. čísla. Pro státy ně-
mecké: půlletně 1 tol.
20 nov. gr., celoročně
2 tol. 40 nov. gr.

Hudební časopis s měsíční notovou přílohou a s roční praemií.

Odpovědný redaktor:

Emanuel Meliš.

Expedice „Dalibora“ a kancelář pro opisování nachází se nyní „u města Pešti“ na masném trhu 1. poschodí.

Jan L. Lukes.

Životopisný nástin, podává V. D. M.

(Dokončení.)

Dávala se opera „Rigoletto“ již po deváté v té saisoně, a že Lukes naposledy vystoupil, dal ji ředitel u vyzdvižení předplacení. Nicméně bylo divadlo přeplněné. Jak Lukes vystoupil, uvítal jej bouřlivý potlesk, který se po každé jeho scéně opakoval. V posledním jednání, jak známou strofovou píseň „La donna è mobile“ zapěl, tu ze všech stran tolik věnců, tolik kytek naň padalo, že v pravdě místo na divadle, v zahradě plné čarokrásných květin stál. Věnce měly vesměs těžké krásné, rozličnými malými básněmi potisknuté hedbávné pentle a celé sklenníky byly pro tento večer okras svých oloupeny. Nekonečné jásání veškerého obecnstva doprovázelo tuto velezajímavou scénu. Lukes byl nad tímto neobyčejným výrazem lásky obecnstva tak pohnut, že radostí až slzel a pro okamžik mu nebylo možno dále zpívat. Větší díl těchto stužek chová Lukes až po dnes co spomínku drahou a milenou. Mládež čekala, až Lukes z divadla vyšel a dělala mu až do polovice rynku špalír, načež skvostná hostina, kterou ctitelé Lukesovi na rozloučenou uspořádali, tento pro něj památný večer ukončila.

Lukes přijel do Prahy na zelený čtvrtek 1854 a představiv se hned řediteli Stoegrovi a divadelnímu intendantovi rytíři z Bergenthalu, byl od posledního pro tentýž večer k soirée zván, kdežto si u skvělé tam zvané společnosti velké přízně a chvály svým zpěvem získal, což mu i nemálo při jeho prvním vystoupení na divadle prospělo. První partie, s kterou Lukes před Pražským obecnstvem se osvědčil, byla úloha „Arthur“ v „Lindě“, a této následovaly partie „Il duca de Mantova“ v „Rigoletto“ a „Stradella.“ V každé nadřčené úloze byl Lukes několikrátě hřmotným vyvoláním poctěn a veškerá kritika Pražská uznala jednohlasně

jeho velké vlohy jakož i jeho výbornou školu, a právě tato poslední to byla, která mu až posud trvající nadšenou oblíbenost u veškerého obecnstva dobyla. Ale tím, že se hned z počátku líbil, se Lukes neuspokojil, dobře věda, že toto ještě umělce v pravém slova smyslu nečiní a cvičil svůj hlas, kdykoliv nebyl v představení divadelním zaměstnán, úplných *pět hodin*. Tímto nepřetrženým systematickým cvičením a dresováním dosáhl Lukes tak úplnou vládu nad svým hlasem, že s ním dělati mohl, cožkoliv chtěl. Jeho hlas stal se každé jen možné nuance schopným a tím se také vysvětlují samo sebou jeho velké výsledky. Těm dobrým přátelům v Brně, ve Vidni i v samém jeho rodišti, kteří uslyševše, že chce jíti k divadlu, se mu nestoudně vysmáli, těm Lukes notně vytřel zrak a ukázal jim, co z poměrně malého hlasu se dá utvořiti. *Nezlomná, železná vůle odstraní vždy i ty největší na odpor se stavící překážky* a toato neunavnou duševní silou překonal Lukes také i ty nejjizlivější protivy. *Zpěvák, kterýž chce na divadle nejen laikovi, nýbrž umělcům samým zadosť učiniti, musí svůj hlas, a byť i sebe ohromnější byl, duševním rouchem oditi.*

Duševní síla to jest, která v hlasu a postavě charakteru tvoří a obecnstvo šmahem okouzlí a upomínku trvalou pěvci zachová, hmotní síla, a byť by hlas jako zvon zněl, nedokáže toho nikdy.

Repertoir Lukesův se po ty tři leta, co při Pražském divadle engažován byl, padesáti partiiemi rozmnožil, a ač i mimo divadlo tak oblíben a hledán byl, že skoro žádný velký koncert, žádná nadobyčejná kostelní produkce, žádné oratorium bez jeho spoluúčinkování se v Praze nedávalo, vznikla nicméně již koncem druhého roku jeho pražského engažementu v něm myšlenka, divadlo, v kterém za tak krátký čas tolik slávy si vydobyl, po uplynutí kontraktu docela opustiti, k čemuž kapelník František Škroup svým jizlivým, nanejvyš nešlechtným jednáním největší a nejbližší příčinu zavedal. Lukes se neměl co obávat, že se mu při jeho

rozsáhlém vzdělání v kruhu občanském nějaký obor pro jeho činnost nevyskytne a byl stran toho vždy dobré mysli. Sotva se to novinami rozneslo, že Lukes Pražské divadlo opustiti hodlá, dostal z *Německa* a *Rakouska* v krátkém čase *osmnáct nabídnutí k engagementu*, mezi nimi bylo jedno k *Drážďanskému dvornímu divadlu* se skvělými výminkami. Lukes ale nepřijal nižádné. Cedule divadelní ohlašovaly poslední vystoupení Lukesovo a byla to náhodou ta samá opera, v které Lukes s Olomúckým obecenstvem se druhdy loučil, totiž: „Rigoletto.“ Sotva na scénu vkročil, uvítal jej bouřlivý potlesk veškerého obecenstva a po celé představení ani jedna scéna neuplynula, aby obecenstvo nebylo svou vřelou sympathii Lukesovi na jevo dalo. Při posledním jednání a po skončené zpěvohře byl Lukes při nekonečném vyvolávání a jásání obecenstva věnci a kytkami obsypán. V akademii ve prospěch ústavu pro zaopatření slepých byla k počtě Lukese *česká báseň*, která mu na atlase tištěná doručena byla, mezi posluchače rozdávána a provolávání mu „*Sláva*“ nemělo konce. Den na to odebral se Lukes do Královce (Königsberg), kdežto *osmkráté* pohostinsku na tamějším divadle s velkým prospěchem vystoupil a procestovav západní Německo vrátil se opět do staroslavné Prahy. Cesty konati, lid a země poznati byla vůbec již od mladosti nejvřeější touha Lukesova. Tak procestoval co gymnasista v prázdninách celou *Moravu*, dolní *Rakousy* a i hodný díl *Slovenska*. Tenkrát si Lukes ještě nepomyslel a pomysliti ani nemohl, že mu nářečí slovenské, kterémuž se při této příležitosti přiučil, tak značné výhody v představení opery „*Dráteník*“ poskytně, v které úloze co *pravý vzor od veškeré kritiky* uznán byl. Peněžité prostředky, by mohl další cesty podnikati, si Lukes hleděl v čas svého Pražského divadelního kontraktu hojně zaopatřiti. Aby ale ty cesty měly pro něj větší užitek, hleděl si dříve než je konal, osvojit pro své budoucí postavení potřebné vědy. Tak študoval Lukes v Praze *lučbu*, v Brně u ředitele realky dra. Auspitze *knihvedení*, podrobil se u prof. *Ballinga* v Praze přísné zkoušce z některých na lučbě se zakládajících odborů průmyslových a nyní teprv nastoupil své dávno již zamýšlené cesty; a procestoval celé *Německo*, *Anglicko*, *Belgii*, *Francouzsko*, *Švýcarsy*, *Savojsko*, *Tyrolsko*, zdržel se tři čtvrtě roku v *Mnichově*, kdežto u prof. *Liebiga* a u prof. *Kaisra* lučebné přednášky pilně navštěvoval a zároveň v Deiglmayrově *velkém pivováre* v praxi vstoupil, a když i tu si vše potřebné osvojil, podrobil se u tamějšího magistratu u zvláštní k tomu ustanovené komise *přísné zkoušce z pivovárečnictví* a obdržel skvělé vysvědčení. Ku konci července 1860 zavítal Lukes opět do naší milené Prahy, kdežto se 15.

listopadu toho samého roku s roztomilou slečnou *K. Kučerovou*, dcerou váženého sládka a měšťana oženil. Bylo by nyní již zbytečné v životopisu pokračovati, neboť vše důležité, co Lukes pro národní hudbu a hudební umění vůbec učinil, zaznamenáno jest v těchto po 4 leta vycházejících listech. Jeho zásluhy o *zpěv český*, o *národní písně*, o *zaražení zpěváckého spolku „Hlaholu“* jsou vůbec známé a netřeba se o nich zmíniti. Nesmíme však opomenouti, že Lukes Tannhäusera, kterážto opera se ve Vídni líbiti nechtěla, k úplné platnosti tam přivedl; neboť zpíval partii Tannhäusera as ve 14 dnech 7krát s nejskvělejším úspěchem. Lukes působí výdatně svým mistrným zpěvem k *oživení národního ducha*. Důkazem toho jest velký počet besed na venkově, v nichžto se zúčastnil. Ve Vídni účinkoval několikrát *Lukes* ve velké „Slovanské besedě,“ kdež nesmírnou sensaci zbudil a jeho ctitelové vydali jeho podobiznu s heslem: „Kdo má písně jako my, kdo je zpívá jako Ty?“ a jemu ke cti složil výtečný básník Furch krásnou báseň. Lukes byl za své zásluhy od mnohých hudebních společností za *čestného úda* zvolen a páni študující techniky a university věnovali mu na důkaz úcty své krásný obraz „*dráteníka*“ od Ferbra jakož upomínku na jeho mistrné provedení Škroupovy opery „*Dráteník*.“ O jeho přednesu národních písní dalo by se mnoho článků psáti; avšak ponechávaje to na jiný čas, zmíním se toliko o jeho osobnosti.

J. L. Lukes je prostřední postavy, černých kadeřů a modrých, duchaplných a jiskrných očí. Lukes je muž skrz na skrz šlechetný, účinný, rozšafný a upřímný, horlivý vlastenec, podporovatel všeho krásného, výtečný společník, věrný přítel, zkrátka muž vši úcty a vážnosti hodný. *Kéž šťastně a dlouho žije k oslavě vlasti a národu svého!*

Burneyova hudební cesta po Čechách.

Podává Karel Petr Kheil syn.

(Dokončení.)

Společnost cestujících hudebníků uvítala mne v hostinci, kde jsem byl na obědě. Hráli na harfu, housle a lesní roh rozličné menuetty a polonézy, které sice pěkné byly, však jejich přednes nedodal jim půvabnosti. Snad bude divno, že hlavní město tak hudební říše, kde duch každého obyvatele může svobodně se cvičiti, nemá více *větších* hudebních umělců. Příčina toho dá se snadno vypátrati, pováží-li se, že hudba jest jedno z umění, míru, musy a hojnosti; a pak-li dle mínění, *Rousseau-a* umění jen za nejzhooubnějších časů kve-

tla, musely přec za těch časů panovati mír a blahobyt. *Čechové* však nepoživali nikdy delšího míru a též v krátkých mezičasech míru žila jich vysoká šlechta málo kdy v hlavním městě, nýbrž následovala dvůr do Vídně: pročež chudší, kteří v mládí svém hudbě vyučováni byli, nepovzbudí se, aby pokračovali v hudbě v starších letech, a pročež slouží jen k hudbě pouliční aneb k služebnosti.

Mnozí z těch, kteří hudbě ve školách se učí, oddají se napotom pluhu aneb řemeslu; a pak neslouží jim jejich hudební znalost k ničemu, než že zpívají spolu v kostele *), aneb že doma se vyražejí, což vlastně jest nejdůstojnější upotřebení hudby.

Někteří cestovatelé jistili, že česká šlechta na svých statcích drží si hudebníkův; což však jest zcela přirozené, jelikož služebníci, obyčejně synové sedláků a řemeslníků, ve škole buď městské neb vesnické, jak již řečeno, hudbě jsou vyučováni.

Praha jest výjimkou, neboť zde není částí školního vyučování, nýbrž hudebníci přicházejí sem z venkova.

Od času k času vyjeví se na venkovských školách velké genie, jako na př. v Německém Brodě, rodišti slavného *Stamice*. Jeho otec byl kantorem v městském kostele, a pro své skladby a co houslista později tak proslavený *Stamic*, byl v obyčejné škole městské, mezi hochy obyčejných vloh vychován, kteří co neznámí tvorové žili a zemřeli. On však prorazil, jak druhý *Shakespeare* všechny těžkosti a překážky, a tak jak oko jednoho prohlédlo celou přírodu, tak hnal druhý, bez vzdálení se přírodě, umění dále, jak nikdo před ním nebyl učinil. Jeho velduch byl původní, smělý a mocný; vynález, oheň a kontrasty v čerstvých notách; — něžná, půvabná a lahodivá melodie ve váhavém, spojeny důvtipem a hojností v průvodu, charakterisují jeho díla, všechna jsou plna významu, jenž entusiasmus velducha zplodil, a vzdělání zjemnilo, aniž by jej udusilo.

Seger jest varhaníkem u křížovníků v Praze. *Gassmann* pravil mně, abych ho navštívil, jelikož jest nejlepším varhaníkem v městě. Dlouho jsem s ním rozmlouval a shledal jsem, že jest nejen zdvořilý člověk ale též výtečný hráč. Ještě se pamatuju, když *Tartini* a *Vandini* před padesáti lety v Praze byli; a zdá se, že zná velmi dobře povahu a díla všech velmistrů evropských.

Dozvěděl jsem se od něho, že v kostele Svatého Kříže, kdež jest varhaníkem, tři neb čtyři hoši jsou přijati, kteří z venkovských škol sem byli přišli a výtečně zpívají; jejich hlas, jejich trilký jsou krásné a jejich vkus a výraz velmi dobré. Přišel jsem o den později do Prahy, mohl jsem slyšeti hudbu v témž kostele.

Stálo mne to mnoho namahání, bych dostal zpráv o českých hudebnících, neboť *neprospěl* mně v tomto království jazyk *německý*, anť jest tu jazyk *český nadvládající*. Pan *Seger* však mluvil italsky; dosvědčil mně, že nejen v Čechách, nýbrž také na Moravě, v Uhersku a jedné části Rakouska děti vyučují se v obyčejných školách hudbě. *Čechové* jsou v užívání *nástrojů foukacích* vůbec velmi obratní; pan *Seger* mi však pravil, že hoboje nejvíce a nejlépe hraje se na hranicích saských, tak jako *tuba* a *klarinet* na moravských.

Slovutný *Mysliveček* byl na české vesnické škole vychován a studoval napotom kontrapunkt v Praze u pana *Segera*.

Nejlepší houslisté města jsou nyní: *Josef Strobach* a *Jan Galli* na zámku a *Václav Praupner*, výtečný solista.

Nejvýbornějším hráčem na violoncello jest *Hataš*, a na hoboje *Štastný*.

Již po dlouhý čas neprovozovaly se tu opery; naproti tomu hraje se zde třikrát v týdnu *německé a české divadlo*. Šlechta byla nyní z větší části na venkově; v zimě však bývají prý v jejich palácích a bytech často velké koncerty, kteréž provozují jejich vlastní sloužící a vasalové, jižto na venkovských školách byli se naučili hudbě.

Prahu opustil jsem 17. září. V *Budíně*, třetí poštovní štaci, našel jsem hudební školu a slyšel jsem dva chudé žáky na silnici, jednoho na harfu, druhého na třírožce dosti dobře hráti. V *Lobosicích* jest též hudební škola, kteráž navštěvuje se od více než 100 žáků obojího pohlaví, z nichž každý, kdo chuť má, hudbě se učí. Prohlídl jsem si malý kostelík, mající jednoduché varhany. Zde hrají a zpívají děti. Slyšel jsem jistý počet hochů cvičiti se na houslích; avšak jejich hra byla drsná (příkrá *).

Z *Lobosic* myslel jsem odebrati se po vodě do *Drážďan*. Po velmi obtížné cestě, již bouřka provázela, dostavil jsem se v *Königsteinu*, což sotva jest polovic cesty do *Drážďan*; poněvadž jsem to ale na vodě déle vydržeti nemohl, dal jsem se na cestu do *Pirny* (v Sasku).

Zde, jakož i v *Königsteinu* jsou školy hudební jako v Čechách. V *Pirně* jest jedna pro dítky důstojníků, a jiná pro dítky chudší, kde jako jinde hudbě, čtení a psaní se vyučují.

Nudilo by to milého čtenáře, kdybych všechny hudební školy, kteréž jsem na své cestě skrz Rakousko, Moravu, Čechy a Sasko navštívil, zevrubně popsal. Chci jen všeobecně podotknouti, že způsob hry žáků byl ne-

*) Zde ztěžuje si *Burney* na špatné cesty a hospody, což však zde vynecháme, poněvadž to do našeho oboru nesáhá.

ohrabaný, drsný, a že nikdy nezdáli se toužiti po zdokonalení. *Metastasio* myslil, že děti jsou účastni špatného návodu v těchto školách. Arci jest většina určena pro služebnictvo *) a jiné ruční práce; a poněvadž v mnohých krajinách země České a Saska gothického panování nad lenníky ještě stává, tak cítí zřídka tito lidé dychtivost, aby vynikali v hudbě. Někdy objeví se mezi nimi muž důmyslný, a stane se, chtě nechtě, výtečným hudebníkem; v tom pádu obyčejně opustí svou vlast a usadí se v cizí zemi, kdež ovoce svých vloh sklizeti může.

Vůbec vysvítá jasně z těchto škol, že nikoli příroda, nýbrž kultura to jest, že Němci tak všeobecně hudbě rozumějí; jeden důkladný pozorovatel lidské přírody, kterýž dlouho mezi německým národem žil, pravil, že stávalo-li by vrozeného důvtipu, *Německo* zajisté sídlem jeho by *nebylo*; ačkoliv připustiti se musí, že trpělivá píle a snaha tam jsou domovem.

Robert Führer.

(Dokončení.)

Co skladatel kostelní vynikal Führer nejvíce. Jeho pastorální mše (v r. 1843) získala mu nejen v Čechách, nýbrž i v Německu velké pověsti, kteroužto jeho v tom též roce vyšlé graduale a jeho nádherná mše do A-dur ještě více rozšířily. Rob. Führer byl jeden z nejprvnějších, jenž se pokusil čerpati z pokladu staročeské kostelní hudby s velkým úspěchem; vydal 3 praeludia dle staročeských kostelních zpěvů a dvě tóniny dle pravěkých českých chorálů „Gospodine pomiluj ny“ a „Svatý Václave,“ z nichžto první svatému Vojtěchu, druhý prvnímu arcibiskupu Arnoštu z Pardubic se připisuje. Z jeho varhanních skladeb slušno jmenovati jeho 24 kadenci a verset, velký počet praeludií, zvuky pastýřské, listí cypřiše, 12 fugat ve všech formách volného kontrapunktu. Avšak značnější jest počet jeho větších kostelních skladeb, v nichžto svůj znamenitý talent skvěle osvědčil. Mimo ty, které jsme již jmenovali, dlužno uvésti jeho mše pro zelený čtvrtek a velký pátek, mše do D ke cti sv. Václava, dvě mše do G, šest krátkých a snadných zimních mší (ještě v rukopise), pak smutečné zpěvy pro 4 hlasy, velký výběr gradualií a offertorií, z nichžto jedna u Marka Berry podobiznou Führera ozdobena byla. Mnoho krásných nedělních mší nevyšlo bohužel tiskem; avšak nacházejí se na všech kůrech naší vlasti, ano i na kůrech kostelíčků vesnických v opisu. První skladba Rob. Führera, kterouž, když u M.

Berry vyšla, pozornost na sebe obrátil, byla „Fuga elegiaca,“ kterou skladatel v březnu r. 1835 při smuteční slavnosti za císaře Františka I. v Pražském dómu na velké varhany sám přednášel. Jeho poslední v nejnovějším čase u Kristofa a Kuhé vyšlá skladba jest zpěv pro sopran a mužský čtvero zpěv „Ruhig ist es in der Au.“

Avšak nejen co skladatel, nýbrž i též co hudební theoretik a spisovatel získal si Führer v oboru tomto chvalného jména. Osm děl je to hlavně, která mu i v tomto oboru dobré pověsti došla. Jsouť následující: „Der Rhythmus oder der musikalische Ebenbau.“ — „Praktische Anweisung zum regelrechten Erlernen des Pedalgebrauchs auf der Orgel.“ — „Musikalisches liturgisches Handbuch für Chordirectoren u. s. w.“ — „Practische Anleitung zu Orgelcompositionen“ — „die Tonleiter der Griechen“ — „die Methodik bei Erlernung des gregorianischen Chorals“ — „die melodisch-harmonische Verbindung der Tonarten nach den einfachsten und natürlichsten Formen“ (als augenblicklicher Rathgeber für Organisten). — „Theoretisch-praktischer Lehrgang zur Erlernung der Harmonie und des Generalbasses zum Selbstunterricht.“ — Veřejná kritika prohlásila Führerovy kostelní skladby za díla mistrovská; spojují dle podstatného výroku hraběte Laurencina se silou a energií u vynálezu, mistrovství v slohu a práci. Končíc takto stručný životopisný nástin tohoto výtečníka, divíme se nemálo nad tím, že jak dalece víme, žádný z Pražských ředitelů kůru o to se nepostaral, aby za Rob. Führera smuteční služby odbývány byly. Doufáme, že je mnohý ředitel kůru na venkově zahanbí. E. Z.

Myšlenky o slovanském zpěvu.

Stanovisko zpěvu.

(Dokončení.)

Jest-li také přiznáme, že starší hudební školy v *nynější chvíli* bohatší požitek podávají nežli škola slovanská, teprv v pučení jsoucí, jest-li též pravda, že tam zábavy chtivému zralé (a přezralé) ovoce takoruka do úst padá, kdežto zde teprv hledáno, štěpováno a pěstováno býti musí; tedy též neméně i to pravda, že účinek zahraničního umění jen okamžitý jest a rychle miji, a že se jen nemnohým třídám sděluje. Neboť vzděláním vlastní národní školy spojena jest naděje, že také na *budoucí* pokolení s dobrým následkem účinkovati můžeme, a u potomstva by se s láskou k vlasti také uctivost a vděčnost k původcům té školy, k jejím otcům zbudila, an by jemu jejich duch a síla takovou

*) Vždyť jsme „ein Bedientenvolk.“

předrahou památku zůstavila. Ovoce podobného zasloužilého snažení snad by ne tak dlouho na sebe čekati dalo, aby se ho mužové, jenž je s úsilností štěpili, s vytrvalostí a láskou pěstili, také neměli dočekati.

Porovnejme okolnosti, při nichžto povstaly dospělé nyní školy cizinského umění, s okolnostmi, které se později sledující Slovanům ukazují, a pohledme, na kterou stranu větší prospěch se sklání. Když staré školy se tvořily, tisk dilem ještě v kolébce, ve svém účinkování velmi obmezen, ani úlohy a moci své dostatečně sobě vědom nebyl. Žijící jazyky, na jichžto útraty jenom mrtvé se vzdělávaly, byly zanedbané, surové, jich nepatrné vyvinutí nanejvýš nestejně, v písemnostech každé krajinky, ano každého města tak nepravidelné a rozervané, jak se to nyní jen v těch nejprostších a nejzkaženějších nářečích pozoruje. Národnost působila na umění, ale to její působení bylo náhodné, všeho směru prosté, od umělce bezděky cítěné, ale zřídka zřetelně poznané, také od něho za předmět úmyslného, dobře pojatého zpytování neobrané. Teorie tehdejších právě byla neznáma, a musela se poznenáhla z množství empiričně vytvořených děl sestaviti, uspořádati a zdokonaliti. — Nyní se ty okolnosti změnily. Tisk je v největší činnosti, národové poslouchají jeho hlasu, a stómilové vzdálenosti nemohou již způsobiti bývalé duševné odcizení. Slovanští jazykové, co do uspůsobení a čistoty žádnému jinému v Evropě neustupující, dosáhli již vrchol duševního života podle nynějšího stavu světa, a soustředili se také již jako písemní jazyky podle potřeby čtyř hlavních kmenů. V poznávání národnosti, v jejím důkladném a horlivém zpytování, a v jejím upotřebení na vyšší duševný život, v té chvíli žádný jiný národ s námi se měřiti nemůže. Theorie umění zdokonalila se již tak velice, jak ty nejrozvinutější vědy. Přidejme k tomu ještě, že z příčiny podobnosti slovan-ských jazyků mezi sebou, zpěvy jednoho kmene s podržením původního textu bez veliké obtíže také od jiných Slovanů používány býti mohou, jak mě vlastní zkušenost naučila*), a že k upokojení prvních potřeb

*) Tak jsem poprosil několik polských zpěváků, aby se po-

mnohá mezera zatím překlady cizích děl vyplněna býti může, až se vlastní útvory na všechny strany samy doplní; tedy vidíme příznivou věštbu, s kterou ku tvoření národních uměleckých škol se všeslovanskou, základní povahou, směle přikročiti můžeme. Jest to obrovská idea, ale vyvedení té idey jsou tu v národě osmdesáti-milionovém, a duch, který by ty síly oživil a zúrodniti mohl, jenom na probuzení čeká.

Pokud umění jen ku zkrácení prázdných hodin, k ukázání dobrého tónu anebo upokojení marnosti slouží, jest hračkou čili modním článkem; slouží-li ale k vydělávání peněz, jest řemeslem; ale tehdy teprv na své výsosti stojí a důstojným bývá, aby jemu člověk život a síly své věnoval, když mu poskytuje slova k vyjádření toho, co nejhluběji cítí, co mu jest nejvyšším a nejsvětějším. A kterémužto člověku, jenž má čest v těle, srdce mocněji nebije, když jméno vlasti slyší? jméno, které často i posledním svazkem bývá, jenž i padouchy a zločince k zárodku slechetnosti víže, a jim nedopouští, docela od něho se vzdáliti!

Byl by to potěšitelný výjev, kdyby Slovan v opojení citu svého Donizetovskou arií srdci svému vyhověti, neb v kruté seči udatnost bratrů svých pařížským kontratancem rozpalovati chtěl! Znají tito cizí pěvcové naše utrpení a naši slávu? Bude-li pak druhý Mozart, budoucí Beethoven slovanskou mohylu nade Dněprem opěvati, anebo Grobnické bojiště a vítězství nad Tatary pod Holomoucí?

Minulost volávala Slovanů do boje, do hrozného, vražedného boje za život, vlast a víru. Řekami vroucí krve povolání svému zadost učinili, nad kortmi bratrů svých dobojovali se konce úlohy své. Nyní je vyzývá věk náš do jiného, neškodného ale vznešeného boje, do zápasu ducha proti duchu, myšlenky proti myšlence. — Budou-li přislouchati u hrobů předkův svých, myšlenky k tomu jim přijdou.

kusili v některých českých sborech od Jelena, jež bych rád byl slyšel. Ačkoliv to z počátku jen ze zdvořilosti ke mně učinili, přece se jim ta věc tak zalíbila, že pak ty sbory z vlastního nadšení zpívali.

Feuilleton.

Z Prahy.

Opera. Dvě neděle po benefici pana Mayra, kapelníka českých oper, měl benefici pan Jahn, první kapelník německé opery, dával se totiž Lohengrin,“ velká romantická zpěvohra od Wagnera, dne 14. t. m. Učinili jsme paralelu mezi těmito dvěma představeními: pan Mayr má,

jak známo, méně a slabších sil než pan Jahn, s těmito ale prostudoval aspoň k úplné, ano překvapující spokojenosti „Kouzelnou flétnu,“ pan Jahn vyvolil sobě ovšem, co do provedení, daleko těžší skladbu, „Lohengrina“ totiž, ukázal nám však jenom, jak as předposlední zkouška k takovému dílu vypadá, neb ten ráz, jaký „Lohengrin“ sám sebou nese, scházel úplně. Hlavní úlohy se nachá-

zely v rukou pana Bachmanna (Lohengrin), který krom začátečního a posledního vystoupení velmi správně, jasně a zvučně zpíval a častěji hlučné pochvaly došel, slečny Grabingrové (Elsa), kteréžto ne dramatičtí, v níž dosti dobře se chovala, nýbrž opět a opět špatný zpěv vytýkáme, sl. Mikové (Ortruda), která — nestranně řečeno — nejlépe, ano vzorně svému úkolu dostála, pana Eilersa (krále) a p. Steinecke (Friedrich), kteřížto svou obratnou hru, jak obyčejně, osvědčili, při čemž jen poslednímu hlas výdatně na ujmu byl. Ostatní síly více méně dobré byly, ale sbory, vůbec celá souhra neuspokojily naše očekávání. Dům byl dosti naplněn, byla však přec ještě značná část lístků k zadání.

— Slovenské národní písně je titul 5 národních pro piano uvedených písní slovinských od Davorina Jenka, jenž si i několika sbory dobrého jména dobyt. Písně tyto pro piano uspořádané jsou: „Bom šel na planince“ — „Sinoč je slanica padla“ — „Ko Tičica sen pevala“ — „Kje so moje božice“ — „Mila, mila lunica.“ Písně jsou snadné k zahrání a poskytnou milovníkům slovanských písní vůbec příležitost, seznámili se s těmito pěknými národními plody. Sešit stojí 75 kr. r. č.

— Pan Jan D. Panýrek vydal u Jar. Pospíšila v Praze své „Písně z bladu,“ novou to rúži stolistou, kteréžto svému příteli Josefu Heindlovi věnoval. Některé z těchto dvouslokových básniček vynikají dosti pichlavou ironií, kteráž dle úmyslu p. spisovatele co červená nit všude prokmitati má. Pan Panýrek vyslovuje se v každé básničce jasně a srozumitelně, někdy vtipně, někdy opět prosaicky a hledí každou básničku jakousi pointou ukončit. Úhledná a vignetkou ozdobená tato knížka stojí 45 kr. r. č.

— Slečna Alberta Ferlesová, která jak známo po tři léta, co z olčiny své vzdálena jest, při dvorních divadlech v Berlíně a Karlsruhe pro dramatický obor dvorní zpěvohry engažována byla, mešká nyní v Praze a odebere se v krátce do Paříže, aby tam ve vyšších zpěvních študiích pokračovala.

— Slečna Voj. Z adrobilková. Dne 6. prosince byl v Záhřebu první koncert sl. V. Z adrobilkové, která toto město navštívila, hodlajíc odtud odebrati se do Bělehradu a dále do Oděsy. Již napřed dalo se soudit, že bude srdečně a okázale uvítána, ješto na soire-ách u velkého župana p. Kukuljeviče elita tamních vznešených rodin jí byla slyšela. Pan veliký župan dal jí po celý čas jejího tam pobytu ekvipáži svou k dispozici. Divadlo bylo přeplněno. Hrálť výtečně některé české i jihoslovanské písně; věnců pohostinské obecnosti nespořilo, ba i básně k její počtě od juristův vydaná se rozdávala. Má vystoupiti ještě dvakrát, jednou v divadle a pak ve dvoraně.

— Koncertní mistr velkovévody Bádenského, pan Jan Becker a italský zpěvák J. Monari-Rocca uspořádali zde 3 koncerty, z nichžto poslední dva hojně navštíveny byly. Pan Becker je znamenitý virtuos na housle; hrajeť klassické i novější skladby duchaplně, s největší přesností a nuancemi a jest svého výsledku vždy jist. Slyšeli jsme od něho skladby největší bravoury požadující na př. od Paganiniho, Bazziniho, od Seb. Bacha (Chaconne) a všechny provedl s největší jistotou a čistotou. Jeho spo-

lečník pan Monari-Rocca je vzdělaný pěvec a ač jeho hlas není mohutný, přec vyniká svou výtečnou a všestranně vytríbenou školou. Zpívalť hlavně arie italských mistrů a duetta se sl. Brennerovou. Mimo to účinkovala v koncertech pianistka sl. Vilem. Čermáková, kteráž svou sběhlost skvěle osvědčila. Oba koncertisté došli vždy hojně pochvalv.

— Výhlasný náš Alex. Dreyschock opustí co nevidět snad na vždy své rodiště. Obdržel totiž místo co profesor piana na císařské hudební škole v Petrohradě, kteréž schvalně pro něho zřízeno jest. Toto místo, které se rovná stupni plukovníka, je i co do platu velmi značné. A. Dreyschock bude vždy v zimních měsících v Petrohradě a v letních bude koncerty dávat.

— Výtečník náš p. Julius Schulhoff přibyl před nějakým časem do Paříže, kdež přes zimu bydletí bude. Neuspořádá žádných koncertů, ale bude se vyučováním žáků a žákyň zanášeti.

— Hudební literatura. Nákladem činného kněhupectví G. V. Körnera v Erfurtu vyšlo pod názvem Theoreticko praktický varhaník, 100 velmi snadných praeludií pro varhany ku všem chorálům v toninách Dur a Moll od chvalně známého ředitele hudby Bedřicha V. Seringa (op. 38). Knížka tato je v němčině psána, vyniká jasným, srozumitelným slohem a poskytne mladému varhaníku mnohých dobrých pokynů a mnohé dobré rady. O čem spisovatel theoreticky mluví, dokazuje to napotom praktickými příklady. Cena je levná: Knížka stojí 42. str. grošů a obsahuje, jak jsme pravili, 100 praeludií.

Z Chrudimi. Dlouho se mi nedostávalo látky k novému dopisu do Dalibora, až konečně na den svatě Cecilie se mi příležitost naskytla. Den sv. Cecilie zasvětili jsme letos slavnou mší od Josefa Haydna do B-dur; graduale bylo zdá se mi od Rōdra do A a offertorium od Fūhrera do C. Den na to, totiž 23. listop. byla v divadle držena akademie, jížto první část z dvouaktové činohry „Šmíření“ sestávala. Před tímto provozovala se ponejprv nová ouvertura na slovanské nápěvy od našeho městského kapelníka Čeuka Vinaře. Slyšev skladbu tuto teprv jedenkrát, nemohu se do popisování jejího do podrobná pustiti a úplný úsudek o ní pronést; jen tolik podotknu, že úvod, Moderato D-moll dobrým slouti může, an posluchače na něco zvláštního připravuje; druhý kus, Allegro mod. D-dur, nezdá se zadost učiniti tomu, co byl úvod předpovídal; avšak nicméně je celé dílo zdařilé. V druhé části večerní zábavy této slyšeli jsme ponejprv přes 80 členů čítající zpěvácký spolek. Předneseno bylo: „Cikáni“ od Vogla, „Ó radostné cestování“ od Vašáka a „Válečná“ z Rienzi od Wagnera s průvodem orchestru. Přednes byl výtečný, takměř uchvacující a vždy s nekonečným potleskem přijat, tak že se číslo druhé opakovati muselo, což o výtečném vedení a pilném cvičení spolku ze strany svého ředitele, našeho velezasloužilého měšťanosty p. Klimše, skvělý důkaz podalo. Mezi prvním a druhým číslem přednesl náš pianista pan Schwarz na pianě Tarantella od Štěpána Hellera a mezi 2. a 3. fantasií na „Sil jsem proso“ s velkým úspěchem. Doufáme pevně, že nás náš zpěvácký spolek podobnou zábavou překvapí. (A. M.)

Z Mnichova Hradiště. (Kostelní a světská hudba.) Známy-li Vám poměry našich malých venkovských měst, tož nebudete se diviti, že Váš hudební referent po dráhný čas se neozval. Myslím, že v skutku lepší je krátký souhrn toho co po delší dobu se dalo než časté dlouhé reflexe o ničem, a jak jsem psal ve svém posledním listu, tak bych snad bez malých změn psáti mohl dnes. Potěšitelný úkaz ohledně naší kostelní hudby jest vyloučení oněch triviálních skladeb, které před nedávným ještě časem větší část venkovských kůrů opanovaly a posud někdy sem tam k nemalé radosti nedouků a hudebních dilettantů a na úkor svatosti chrámové zaznívají. Slyšeli jsme během posledních měsíců skladby Horákovy, Führerovy, Drobischovy, Kemptnerovy, mši Diabelliho a jim co do slohu podobné. Největší vada záleží u nás v nedostatečnosti některých hudebníkův a zpěvákův; tak se nám zdá sopran, ač po dlouhý čas obětovně účinkoval, nyní již vyzpíváný a příliš ostrý býti — tenor pak není více k poslouchání. Ovšem by nám pak svižné, mladé síly jako je alt byly nad míru zapotřebí. Světská hudba uniká téměř všemu posouzení, neboť se mimo tanec a obyčejné zastaveničko nikterak nejeví. A přece by se při dobré vůli dalo lecos dověsti, jak nám to produkce Cecilská — jediná po celý rok — dostatečně dokázala. Program sestával z osmi čísel; instrumentální část byla zastoupena ouverturami Tittla ze slovanských písní, Škroupa z „Dráteníka“ a Rossiniho z „Italiánky“, pak strunním kvartetem od Pleyela. Mužský sbor přednášel Veitův „Zpěv jinochů“, Vojáčkovu „Polku“ a Procházkovu „Kozáckou“; mimo to byla přednesena deklamace „Žena.“ Četné obecenstvo sledovalo s patrnou zálibou veškerá čísla programu a hlučným potleskem jich provedení odměnilo. (D. M.)

Z Písku. (Slavnost sv. Cecilie.) Na den sv. Cecilie, co patronky hudby, odbýval zdejší zpěv. spolek v 11 hodin dopoledne slavné služby Boží, při čemž několik zdařilých chorálních zpěvů přednesl. Téhož večera sešel se celý sbor v měšťanské besedě u Tiegla, kdež střídavě s hudbou několik čelných zpěvů zdařile provozoval. Zábava byla nenucená, ano v pravdě sousedská. Nejlépe se vyjímal sbor „Šumavan“ od Jirgesa a „Sbor myslivců“ od J. Soukupa, pak „Holuběnka“ od Vojáčka. Poslední týhoden adventní zařídí zpěv. spolek věneček večerních zábav, při čemž někteří údové i instrumentálně a některé zdejší zpěvačky spolupůsobiti budou.

Ze Slaného, 8. pros. (Divadlo a zpěvácká zábava) Jako o závod stíhá u nás jedna zábava druhou. Tentokrát jsme se dobře bavili. Se zábavou tou byl spojen dobrý účel, a sice, že se čistý výnos vynaloží na oděv pro chudou školní mládež. Šlechtným podnikatelem této zábavy jest opět letos páter Gilbert Procházka. Poznali jsme, že máme mnoho sil výdatných, jen bohužel že málokdy se jejich obětavosti užije. Co by se tu dalo sehnati peněz, jež by se mohly věnovati k zakoupení vyučovacích prostředků, jichž ani na dívčí ani na hlavní škole, vyjma v I. tř. přičiněním horlivého učitele p. Erlebacha, pohříchu nemáme.

Jediná takováto zábava v roce nepostačí.

Ochotníci hráli po proslovu, Olgou Hemerkovou předneseném, v němž stručně vytknula účel dobročinný, veselohru v 1. jednání: „Útěk do Afriky“ a přičinili se, aby úloze své dostáli. A v skutku získali si

přízeň tak četného obecenstva. Sl. Vacková i Hampesová hrály dokonale, z pánův poutal na sebe veškeru pozornost p. Šrámek, jenž vždy dovede obecenstvo dobře bavit. P. Frič počínal si obratně co radda komorního soudu.

Ostatní úlohy byly podřízené ale též dobře provedeny.

Milovníkům hudby a zpěvu přichystána také pochoutka, neboť dostalo se zpěv. spolku toho štěstí, získati k tomu dni 3 slečny, jež výdatně přispěly svou obětavostí a ochotností ku zdaru celé produkce. Zásluha, že sl. M. Richtrová z Prahy přijela, aby hrála na piano „Kde domov můj“ transkripci od Pivody a „koncertní kus“ od Dreyschoka, náleží chvalně známému p. Václavovi Erlebachovi, tajemníku horlivému našeho zpěv. spolku. Při prvním kuse byla dotčená sl. hojným potleskem odměněna a při druhém naše vděčné obecenstvo se neutišilo, až zahrála ještě jedenkrát. A já zasílám vřelé díky jí až do milé Prahy a p. tajemníkovi provolávám hlučné: Sláva! Sl. Th. Klarnerová vyvolila si Procházkovu „Píseň v rákosí.“ Jsouc doprovázena obratným pianistou, p. Jindř. Mareschem, neminula se s dobrým výsledkem. Potlesk byl téměř nekonečný. Taktéž sl. Fischerová rozjařila svou deklamací „Tři doby v zemi české“ mysl obecenstva, že ani jí nezůstalo svou vděčností dlužno. Litujeme, že nebyla od nikoho upozorněna na okolnost tu, že tato báseň již letos jednou u nás přednesena byla, a tudíž nepřekvapila posluchače tak, jako snad některá z méně známých. Na sbory se málo dostalo. Bylyť jen 2 a to: „Pospolitá“ od Fr. Pivody se solem pro bariton, v němž vyniknul p. Hlouzal. Tuto doprovázel na piano p. Ed. Spielmann. Druhý sbor byl od Sokola „Slávie.“ Bendlůvi dvojzpěv „Umlklo stromů šumění“ zpívali pp. Dom. Šťastný a H. Janda jsouce doprovázeni p. Spielmannem. Nechtíce svému příteli, panu K. Bendlovi, udělati nečest, neboť jest on zde dobře znám a oblíben, přičinili se dotčení p.p. ze vsí síly své, aby vynikli. Po posledním sboru „Slávie“ vyvolalo obecenstvo po dvakrát zpěv. spolek, jenž jako na rozchodnou zapěl „Kde domov můj“ a konečně „Slovana“ od Vašáka. Ochotný p. Hájek přispěl zase nezištně, že jsme slyšeli před divadlem jistou ouverturu. Ze všeho nejméně se podařil sbor „Slávie.“ Proč, to vědí zpěváci nejlépe sami, já toliko hádám, že ho málo študovali. Uhodl-li jsem, jest to pouhá náhoda. Čím se spolek náš honositi může, jest to, že má od této chvíle pěkné piano. K zaopatření toho přispěl hlavně milovaný náš měšťanosta, p. K. Hubatka, neboť laskavě zapůjčil, co se nedostávalo. Jiná zpráva radostná koluje u nás, že slíbil náš na slovo vzatý pěvec, neocenitelný Lukeš, vystoupiti v nejbližší příchůdních dnech v hudební zábavě. Těšíme se všickni, že konečně vyplněna bude touha naše, slyšeti Lumíra našeho, o němž jde tak dobrá pověst jak doma tak za hranicemi. — Čistý výnos z dotčené zábavy obnáší 90 zl. r. č. Dovídáme se, že hodlá velebný pán přistoupiti naší chudé mládeži vánoční stromek. Díky všem příživcům a dobrodincům za to, čímkolivěk přispěly! — Co se chrámu našeho týče, obávali se milovníci staročeského chorálu, že vytlačeny budou Arnoštovy rorátní zpěvy, ježto asi od pěti let se již v děkanském chrámu našem rozléhají. Jindy, dokud se prováděly figurální litanie, bývalo prý více lidí v kostele, ale ty drátenické

písníčky nechtějí prý poslouchat. Ovšem, nedivme se! Ucho naše odvyklo jaksi těm čistě církevním zpěvům, a neslyší-li skočny, stává se nevrlym. Možné to je, že je naposledy letos slyšíme. Litovati jest, že sbor nábožných zpěváků jest jen na nepatrný počet obmezen. Na zpěvácký spolek ani nemyslím, protože mu ani nenapadne, aby k boží cti a chvále sil svých vynakládal. Co však není, může časem být. Přijde čas, že k poznání přijde, proč je tu; neboť není na tom dosti, jen v divadle, v hostinci atd. obecnstvo baviti. H. J. Vrbický.

Z Brna. (Koncert). V redoutním sále odbýval se dne 8. prosince ku prospěchu nemocnice milosrdných bratrů koncert. Program byl celý německý. První a poslední číslo programu (ouvertura z „Kouzelného střelce“ a „Tella“) bylo vedením p. kapelníka Gungla, který své nové potpourri „Slován“ p. Komzáka věnoval, od hudebního sboru pluku pěšího hr. Airoidiho v skutku výtečně provedeno. — Slečny Anežka a Berta Tyrellová hrály duo pro 2 piana od Kalkbrennera. Obě slečny osvědčily čistotu úhozu a dosli znamenitou brilliantní sběhlostí. Zvláště jedna z nich se bystrým a pevným provedením oktávových pasáží vyznamenala. Co se týče vokálních čísel programu toho, dosáhla vším právem sl. Perechonová, altistka zdejší opery, o které jsem Vám již psal, nejskvělejšího výsledku. Zpívala „Rheinlied“ od Mendelssohna a „Der Schmied im Dorfe“ od Hölzla. Poslední píseň tuto musila opakovat. Je mi líto, že o slečně Morské, zdejší primadonně, nemohu se stejně vyjádřit. Myslíl jsem, že její hlas v koncertním představení bude dostatečný. Avšak slečna zpívala s jakousi ležérností, že se obě písně, jedna Šubertova a jedna Mendelssohnova úplně ztratily. Pánové Pieta, Pavlík, Bauer a Leon zpívali čtvero zpěv „Das Heimweh“ od Kreutzera. Jest to jedna z nejslabších prací onoho skladatele a nadřečení pánové při vši pili nemohli z ní nic vyvést. Ostatně jsme pozorovali také jakousi nejistotu v ensemblu. Pan Pieta, onen samý tenorista, kteréhož jsem v svém referátu o Besedě B. jmenoval, poněvadž jsem myslel, že se jmenuje „Běta“, zpíval s panem Bauerem dvouzpěv „Ich denke Dein“ od Kückena, který se v skutku povedl a šťastného výsledku dosáhl. Dále hrál p. kapelník Strebinger variace na původní themu od sebe samého pro „křídlatec“ s vzornou bravurou a vytrvalostí. Mimo slečny Perechonové, která, co do oboru vokálního dosáhla takřka první ceny, náleží jistě druhá cena třem pánům

nejmenovaným členům vojenského sboru hudebnického pluku hraběte Airoidiho, kteří s nejdokonalejší pozorností a hudební dokonalostí přednášeli Trio do G duo od Beethovena pro housle, cello a piano. Zvláště v onom pánu, jenž hrál piano, poznali jsme skutečného umělce, který kromě úplné techniky nás vzorným a cituplným přednesem překvapil. Provozování bylo úplně mistra Beethovena hodno. Ptal jsem se pana kapelníka Gungla, bych se o oněch třech pánech dozvěděl více; dozvěděl jsem se k mému potěšení, že jeden z nich je Pražan a jeden Moravan, a oba Slované. Ostatně jsem pozoroval poznovu, že zdejší obecnstvo rozdává potlesk a spokojenost svou velmi hojně.

Videň. (Koncert Euterpe.) Dne 10. prosince odbýval hudební spolek „Euterpe“, v němžto zvláště mnoho Čechů účinkuje, první svůj koncert, jenž skvělého výsledku došel. Program obsahoval následující skladby: 1. Beethovenova ouvertura pro orchestr k baletu „Tvory Prometheovy.“ 2. Allegro apassionato pro piano a orchestr od Schumanna, jež pan J. V. Dunke přednášel. 3. Písně od Langvary (nové) a) Entsagen b) Ich wollt, ich könnte sprechen. 4. Synfonie Es-du od Haydna. Veškeré skladby byly od velmi četného obecnstva s největším potleskem přijaty. Skvělý tento výsledek dlužno přičísti činnosti a lásce k hudebnímu umění pana kapelníka L. J. Langvary, jenž rozený Čech a výtečný hudebník jest. — Dne 9. zemřel tu p. Dr. Josef Geiger, skladatel opery „Vlasta.“ Byl rytířem čestné legie a učitelem hudby J. M. císaře Františka I.

--k*)

*) Těšíme se na další dopisy, spolku „Euterpe“ se týkající.
Red.

Na národní divadlo odeslal redakci naší
Zpěvácký spolek v Čáslavi 1 zl. 50 k

Listárna.

Panu Hrb. Obdrželi jsme. — Panu La. v Táb. Byl mýlka. — Panu L. v S. Hudbu v sextetu k Amazonkám máme pohotově. — Panu S. v J. „Lumpacia Vagabunda“ a „Loupežníka“ lze u nás v opisu dostat. — Panu N. v Z. Ouverтуру Moniuszkovu „Halku“ obdržít v sextetu.

Pozvání ku předplacení.

Jelikož od nového roku 1862 Dalibor s obsáhlejším programem vycházel a nejen články o hudbě nýbrž i o divadle, malířství, sochařství, zkrátka o umění vůbec přináseti bude, upustíme od nového roku od vydávání notových příloh a praemie; za to však zvětšíme formát Dalibora a snížíme cenu jeho. Dalibor státi bude:

půlletně pro Prahu 1.50		s poštovní zásilkou 1.70
celoročně „ „ 3 zl.		„ „ 3.40.

Pánové, kteříž do nového roku praemii „Horákovo Graduale“ za rok 1861 neobdrželi, nechť to otevřeným psaním, na němž se reklamace napíše, oznámí a bude jim zasláno.

K tomuto číslu přiloženy jsou notové přílohy čísl. X, XI, XII.